

ПУБЛІЦИСТИКА, ЕСЕЙСТИКА

Іван МАЛКОВИЧ

ПРИКЛАД ШЕВЧЕНКА МАЄ ОКРИЛЮВАТИ, А НЕ ВГАНЯТИ У БЕЗНАДІЮ

Лауреат Шевченківської премії в галузі літератури, письменник і видавець Іван Малкович під час церемонії вручення нагороди звернувся до президента України Петра Порошенка з закликом прискорити прийняття закону про мови. LIGA.net пропонує повний текст його виступу.

«Я дякую від усіх лауреатів, вам, пане високоповажний президенте, високошановний голово Шевченківського комітету, високошановні члени Шевченківського комітету, шановно громадо, дякую всім, хто нашу творчість визнав гідною цієї найвищої в українській державі премії. Дякую.

Мені сказали, щоб я написав до п'яти хвилин слово про Шевченка, щоб я виголосив, як літературний лауреат, то я це й виголошу.

В середині 1980-х улюбленою розвагою кількох молодих поетів була, зокрема, й така: комусь із непосвячених ми цитували певні знакові рядки і просили відгадати, хто їх написав. От наприклад: «Слова дощем позамивались, і не дощем, і не слова». Люди називали і Вінграновського, і ще когось. Найначитаніші припускали, що це Еліот чи Сен-Жон Перс. Як солодко було відкривати їм, що це Шевченко! І що «Ми восени таки похожі Хоч капельку на образ божий». Чи, скажімо, «Готово! Парус розпустили...» – це теж Шевченко. Ми хвалилися Шевченком, як у тому давньоукраїнському канті – «і тобою, милий Боже, повсякчас хвалюся». Як же нам хотілося довести всьому світові, що Шевченко і модерний, і сучасний, адже з нього постійно ліпили тільки селянського романтика і таврувальника панів, понижуючи образ національного генія до постаті бідного кобзаря, що печально пощипує струни кобзи чи бандури. Тобто читайте «Наймичку» і «Тополю», забудьте «Мертвим і живим» – як уїдливо зауважив сучасний поет. Біда в тому, що в багатьох шкільних і

студентських аудиторіях саме такий образ Шевченка переважає і досі – кріпак і селянський поет-мученик.

«Скиньте з Шевченка шапку. Та отого дурного кожуха. Відкрийте в нім академіка. Ще одчайдуха-зуха», – закликав Драч і багато інших поетів впродовж сторіччя. Але наша українська натура і далі продовжує зациклюватися на образі мученика, затінюючи істинний образ Шевченка-поета. Ще й Кобзар, особливо у часи бездержавності і аж дотепер, правив нам за найвищу Конституцію національного духу.

Багато поетів страждали і гинули, але небагато давали прихисток у слові цілій нації. І не випадково уже у наші драматичні дні відважний син древнього вірменського народу, що сьогодні вже згадував пан президент, Сергій Нігоян, гине в центрі Києва за ідеали гідності саме з Шевченковими словами на вустах: «Борітеся – поборете!» Невипадково, перекикуючи той незабутній протестний брязкіт наростаючого бойовиська, молода українська письменниця, стоячи на вершечку барикади на Грушевського і показуючи пальцем на янучарів, з убивчою силою проголошуватиме Шевченкове: «Во Іудеї во дні они, Во время Ірода-царя... Романські п'яні легіони. Паскудились». Бо справжні Шевченкові смисли в багатьох його творах звучать як важкий, глибокий рок, а не мелясна попса.

Я мрію дожити до тих часів, коли дітям у школі перестануть сльозливо оповідати горепашного кріпака, який служив безправним, бессловесним попихачем у панів, а замінять парадигму і вестимуть натхненну мову про неймовірного хлопчика, що аж світився великим талантом, який без тата і мами, і без, здавалося, жодних шансів на успіх створив сам себе. І це його світіння бачили всі. І той свавільний п'яний дьячок, з яким малий Тарас читає псалтиря над померлими – а читає він найкраще за всіх своїх ровесників, і навіть норовистий Павло Енгельгардт, до якого хлопчик приходив по дозвіл навчатися у хлипнівського маляра, бо з дитинства любить малювати вояків і коней – це його найбільша пристрасть, і він вперто шукає вчителя. Енгельгардт швидко збагнув, що йому до рук потрапив справжній скарб, адже Тарас – найдотепніший, найспритніший, він усе робить заввиграшки, талановито, кращого за нього не знайти. І він бере хлопця спочатку у Вільно, а потім і в столицю. А Шевченко тим часом вишколюється у малярстві, і його мистецьке око все помічає. Виявляється, панське життя теж має свої протиріччя, у кожного суспільного стану своя морока. І попри зрозумілий класовий антагонізм, Шевченко згодом напише і таке, що в нас нечасто цитували: «Не завидуй багатому. Багатий не знає ні приязні, ні любові – Він те все наймає». Практичний нащадок швейцарського роду має свої плани щодо талановитого юнака, тож віддає його аж у чотирирічну науку до живописця Ширяєва, бо хоче мати свого покоєвого художника. Але пан ніколи не віддав би юнака у науку, якби хлопець так шалено цього не прагнув, якби не горів цим. А уявіть, який потужний і світлий талант треба було мати, щоб довкола його купу з кріпацтва і вступу в академію закрутилися такі імениті люди як Жуковський, Брюлов і багато інших. Це просто якась нереальна історія! Достоту історія про успіх. Хоча треба чесно визнати: якби більшість тих людей знали, що помагають передовсім поету, а не художнику – нічого б такого не сталося.

І дітям, і студентам варто наголошувати, що сильна і дієва мрія відкриває нам усі шляхи, навіть, здавалося б, у найнесприятливішому середовищі. Однак для

цього треба вперто і каторжно працювати. Тож приклад Шевченка має їх окрилювати, а не вганяти у безнадію.

Срібна медаль академії, академік у гравюрі, розпис Большого театру – високоосвічений юнак, що має шанс продовжити навчання в Римі – це все про Шевченка, його чекає феєричне життя! Він бачив, як живуть вищі суспільні прошарки, він умів бути франтом, був улюбленцем веселого творчого товариства. Адже він не тільки художник, але ще й чудово співає, легко віршує.

Але виявляється, що те його внутрішнє світіння – то далеко не абажурне сяйво, то вогонь правди. Він ані на мить не забуває про своє коріння і про ту неправду, яка панує на його батьківщині.

Шевченко має мужність не записатися в лави прославляльників російського царя, який, хай і лівим гудзиком правої поли, але теж був причетний до його викупу з неволі.

Але для генія правда понад усе, і Шевченко переливає свою правду у поезію, і його слова снуються в такій божистій послідовності, що, змикаючись одне з одним, дають нам вічну, непроминальну енергію українського духу.

Шевченко розуміє, як ця правда може окошитися на його долі, він знає, що роблять з тими, хто іде супроти і словом, і дією, як страчений Рилєєв. Ось, до речі, чиїм іменем варто б називати наші вулиці. Просто вчитаймося в майже всуціль українські назви творів Рилєєва – «Войнаровський», «Мазепа», «Наливайко», «Богдан Хмельницький». Більшого українофіла серед російських письменників не було і, мабуть, вже й не буде.

Однак Шевченко не вміє і не хоче кривити душею, у якій клекотить праведний гнів і мрія про ідеальну, майже міфічну Україну. І ось його землякам уже і не соромно показатися на люди – дивіться, ми є! Бо у часи, коли над слов'янщиною літав Бог-творець і розсіював зерно геніїв, яке зійшло у Польщі в 1798 – Міцкевич, у Московії – 1799-го Пушкін, а в Україні 1814 року, про нас не забуто, ми теж присутні у великому Божому задумі.

Отож і наш з вами святий обов'язок – свідчити правду. А правда сьогодні така, що наша держава дуже недостатньо дбає про українську мову, що все починається і закінчується велемовними пустопорожніми фразами, що нас, носіїв української мови, ще й сьогодні багато хто з наших співгромадян трактує як дивакуватих аборигенів, що ми ще й досі як соняшник до сонця повертаємо голову на почуте українське слово, що й донині не скасовано горезвісний закон Ківалова, який ганьбить цілу націю. Незрідка в наших зрусифікованих містах до мене підходять на вулицях люди і російською мовою дякують за книги. Але ж книги мої українські! Тобто люди в такий спосіб дають зрозуміти, що вони за те, щоб їхні діти читали і навчалися українською мовою. У них з різних причин з мовою не склалося, але діти їх мають її знати і шанувати.

Нарешті, мусить бути закон, який захистить право кожного українця отримувати всі послуги українською мовою – від крамниць і громадських установ до глянцевиx видань, радіостанцій і телебачення, де всі без винятку ток-шоу і програми повинні вестися державною мовою. За чітко виписаними винятками для кримських татарів та кількох інших національних меншин, які купно тут проживають.

Треба звести до розумного мінімуму вивіски, писані мовою агресора, а надто ті, зі знущальними назвами на кшталт «Вареничняя «Катюша» – так, наче той москаль щодня і щогодини безчестить нашу безталанну Катерину.

Кажуть, що мовний закон може комусь зашкодити, але це неправда. Шкодить його відсутність. Згадайте, скільки чудових сучасних українських пісень ми відкрили для себе, відколи вступив у дію закон про музичні квоти. Колись дуже дотепно перефразував Шевченка навечно молодий Назар Гончар. Пишучи про перевертня у бузині, він завершив свого вірша Шевченковим рядком, але в іншому написанні: «Та соловейко не за тих». І справді, соловейко не за них.

Адже відомо, що мова – найважливіший маркер національної самоідентифікації. Може видозмінюватися прапор, герб і навіть, на превеликий наш жаль, територія, але, як цитувала Леся Українка слова ірландця Томаса Девіса, «нація повинна боронити мову більше, ніж свою територію. Втратити рідну мову і перейняти чужу – се найгірший знак підданства».

Коли у часи Другої світової Черчилль обговорював зі своїми урядовцями бюджет і вони хотіли урізати видатки на культуру на користь армії, Черчилль обурився. «А що ж ми тоді будемо захищати?» – спитав він.

На жаль, нашим урядовцям далеко до Черчилля. Вони не розуміють, що тільки тут, між цим небом і цією землею, народилися такі слова, як «жито», «Дніпро», «човенце», «мрія» і тисячі інших прекрасних слів. І що тут все наладиться лише тоді, коли українська мова лунатиме всюди, коли ми перебуватимемо в океані рідної мови. Можливо, я утопіст, але подібна думка висловлюється в нашому інформаційному просторі все частіше. Якщо тут буде українська мова, то в нас буде лад, а якщо ні – тут буде вічний Путін, як би він не називався. Адже сказано: «На початку було Слово», яке, як відомо, формує свідомість. І з цим Словом ми неодмінно повернемося до самих себе і нарешті повнокровно з'явимося на культурній карті світу.

У моїй скромній книжиці, яку сьогодні удостоєно такої високої відзнаки, я вів річ про дивовижну особливість української абетки, яка починається з Ангела, а закінчується Янголом. І вони обидва мовби захищають нашу абетку від А до Я, Ангел і Янгол. Такого нема в жодній мові. Але іноді, на жаль, навіть їхнього захисту замало, бо цей захист повинна гарантувати українська держава.

І ось, коли ми матимемо гідний захист і мови, і держави – тоді нарешті

*«Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люде виростуть. Умруть
Ще незачатиє царята...
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі».*

